

1.Момот Т.В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 380 с.

2.Чаран Р. Совет директоров: технологии успешной работы. Коллегиальное управление в современном бизнесе: Пер. с англ. – М.: ООО «Изд-во «Добрая книга», 2006. – 312 с.

3.Системы оплаты труда: Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 212 с.

4.Каплан Р., Нортон Д. Организация, ориентированная на стратегию. Как в новой бизнес-среде преуспевают организации, применяющие сбалансированные системы показателей: Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп Бизнес», 2004. – 328 с.

5.Бажин И.И. Информационные системы менеджмента. – М.: Гу-ВШЭ, 2000. – 688 с.

*Получено 23.11.2008*

УДК 658.15

Г.М.КОТЕНОК

*Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури*

### **ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА**

Розглядається поняття діагностики фінансового стану підприємства. Доповнюються методи та принципи діагностики. Пропонується класифікація діагностики фінансового стану підприємства.

У сучасних умовах в Україні особливого значення набуває проблема забезпечення фінансової стійкості функціонування підприємств. Найбільш достовірні, переконливі та узагальнюючі результати під час аналізу всіх сфер діяльності підприємства надає діагностика його фінансового стану.

Ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи управління підприємством. Необхідним стає більш швидке реагування підприємців на зміну господарської ситуації з метою підтримки стійкого фінансового стану підприємства. Досягнення стійкого фінансово-економічного стану забезпечується рішеннями управлінців на основі результатів діагностики.

Активного розвитку діагностика як самостійний напрямок набула тільки останнім часом, тому кількість наукових праць, присвячених цій проблемі, є незначною.

Проблемам діагностики фінансового стану підприємства присвячені праці таких вчених, як О.А.Сметанюк, Н.С.Назаренко, Н.М.Ветрова, Ю.С.Копчак [1-3, 7]. Методичні підходи, принципи та методи діагностики розглядаються у працях С.В.Приймак, О.В.Раєв-невої, С.О.Степуриної і О.Є. Найдено [4-6] та ін.

При всій значимості проведених наукових досліджень окремі питання щодо визначення методів, принципів, видів діагностики фінансового стану підприємства вивчені недостатньо і потребують

подальшого розвитку.

Мета даної роботи – на основі літературних джерел проаналізувати визначення поняття «діагностика фінансового стану підприємства», доповнити або розширити існуючі методи, принципи та запропонувати власні види діагностики фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан підприємства – це така різнобічна характеристика якості виробничої і фінансової діяльності підприємства, яка визначає рух, склад та ефективне використання фінансових ресурсів, реалізацію фінансових відносин за допомогою системи показників як на фіксований момент часу, так і в динаміці.

Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану підприємства можна об'єктивно здійснити не через один, нехай найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Саме за допомогою діагностики можна детально оцінити та спрогнозувати фінансовий стан підприємства. Отже, наступним етапом дослідження буде визначення понять «діагностика» та «діагностика фінансового стану підприємства».

Аналіз літературних джерел з проблеми діагностики стану підприємства дозволяє зробити висновок про те, що існує безліч різних підходів до визначення сутності діагностики.

О.В.Раєвнева і С.О.Степуріна в [6] вказують, що термін «діагностика» (від грец. *diagnostikos* – здатний розпізнавати) означає розпізнавання стану об'єкта, в тому числі й економічного, що відповідає традиційній термінології економічного аналізу. Незважаючи на істотну багатоваріантність змісту терміну «діагностика», більшість авторів трактують її як розпізнавання стану об'єкта, що досліджується, як у ретроспективному, так і перспективному періодах.

О.Є.Найденко у [4] визначає, що діагностика – це комплекс заходів по оцінці стратегічного потенціалу підприємства. Результатом діагностики має бути діагноз – визначення та описання поточного і перспективного стану підприємства, його основних проблем та шляхів їх вирішення. Також автор зазначає, що центральним питанням у діагностиці є становлення симптомів ускладнень чи можливостей, а виявлення симптомів допомагає визначити основні проблеми.

Отже, можна узагальнити трактування діагностики різних авторів наступним чином: *діагностика* – це здатність розпізнавати стан та встановлювати діагноз обраного об'єкта по певним параметрам у будь-якому часі (минулий, теперішній, майбутній).

Наступним етапом буде розглядання поняття діагностики фінансового стану підприємства.

О.А.Сметанюк в [7] пропонує наступне визначення поняття діагностики фінансового стану підприємства: «Під діагностикою фінансового стану підприємства розуміється ідентифікація стану об'єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінантних факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні і тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення». Автор приводить досить повне та змістовне визначення даного поняття.

Одним із найбільш широких понять, як стверджують у [6] О.В.Раєвнева і С.О.Степуріна, є таке: «Діагностика економічної системи – це сукупність досліджень щодо визначення цілей функціонування підприємства, методів їхнього досягнення і виявлення недоліків». На нашу думку, їхнє трактування є досить стислим і не розкриває сутності поняття.

С.В.Приймак у [5] пропонує таке поняття як «фінансова діагностика» – синонім до поняття «діагностика фінансового стану». Отже, вона вважає, що «фінансова діагностика – це процес ідентифікації якості фінансового стану підприємства та визначення чинників, які впливають на його фінансові параметри». Автор не повністю розкрив сутність поняття. Так, діагностика ідентифікує якість фінансового стану, але вона не тільки визначає чинники, які впливають на фінансові параметри підприємства, а і виявляє причини, що зумовили зміну тих чи інших параметрів.

О.Є.Найденко у [4] надає види діагностики, серед яких виділяє економічну діагностику та діагностику фінансового господарської діяльності, складовою яких може виступати діагностика фінансового стану підприємства. Він стверджує, що «економічна діагностика дає змогу оцінити стан підприємства, стабільність його робот; визначити можливі варіанти динаміки показників, що характеризують діяльність підприємства; оцінити можливі наслідки управлінських рішень на ефективність виробництва, фінансовий стан і платоспроможність». Близькою до економічної діагностики автор визначає діагностику фінансово-господарської діяльності, основними напрямками якої є об'єктивна оцінка результатів діяльності, виявлення резервів, їх мобілізація, виявлення недоліків у роботі та причин, які їх зумовили; контроль за виконанням планів і бюджетів, за процесами виробництва та використання поточних внутрішньовиробничих резервів; прогнозу-

вання господарської діяльності, оцінка виконання плану. Ця діагностика дозволяє виявити основні «вузькі місця» у внутрішньому середовищі підприємства.

Отже, на основі аналізу попередніх визначень діагностики фінансового стану підприємства можна представити власне визначення: *діагностика фінансового стану підприємства* – це здатність розпізнавати стан підприємства шляхом використання певних параметрів з метою виявлення, встановлення причин порушень з можливістю прогнозування показників фінансового стану підприємства на будь-якому відрізку часу або в динаміці.

С.В.Приймак у [5] вважає, що метою фінансової діагностики є інформаційне забезпечення управлінських рішень на основі оцінки майбутньої спроможності підприємства генерувати грошові потоки, отримувати прибуток та створювати додану вартість, а також виявлення слабких сторін чи додаткових можливостей. На основі цього автор виділяє наступні основні функції фінансової діагностики:

- зменшення інформаційної асиметрії між особами, відповідальними за прийняття фінансових рішень та об'єктом управління;
- прогнозування фінансового стану;
- ідентифікація чинників, що впливають або вже вплинули на покращення чи погіршення фінансових параметрів суб'єкта господарювання.

Доцільним буде до запропонованої мети фінансової діагностики С.В.Приймака додати, що мета – це не тільки інформаційне забезпечення управлінських рішень на основі оцінки, але і на основі можливого прогнозування, і це не тільки виявлення слабких сторін та можливостей, але й виявлення сильних сторін та можливих загроз. Що стосується запропонованих С.В.Приймаком основних функцій діагностики фінансового стану підприємства, то необхідно доповнити останню функцію можливістю визначити причини впливу на фінансові параметри.

Важливим аспектом у діагностиці фінансового стану підприємства є методологічний. На основі аналізу методів, запропонованих О.Є.Найденко, та методичних підходів до фінансової діагностики, запропонованих С.В.Приймаком, можна створити схему залежностей (рис.1).

О.Є.Найденко у [4] пред'являє до діагностики такі загальні вимоги:

- автентичність – тобто вона має бути заснована на достовірній інформації;
- об'єктивність – перед початком проведення діагностики необхідно

визначити процедуру оцінки і скласти програму дослідження об'єкту (хто проводить оцінку, де воно проводиться, визначити базові параметри, за якими проводиться дослідження);

- точність – відображення дійсного стану підприємства.



Рис.1 – Методи діагностики фінансового стану підприємства

Але очевидно, що визначення процедури оцінки та складання програми дослідження об'єкту, а також мета та вибір методу діагностики визначається не вимогою об'єктивності, а вимогою конкретизації, тому що саме визначення конкретного виконавця оцінки, місця проведення, конкретний вибір параметрів та методів, за якими проводиться діагностика, дозволяє нам конкретизувати умови проведення діагностики. Також необхідно виділити таку загальну умову для діагностики, як встановлення діагнозу, що є результатом будь-якої діагностики.

Що стосується принципів, що формують особливості і характерні риси діагностики, то О.В.Раєвнева і С.О.Степурина у [6] виділяють чотири принципи:

- принцип ієрархічності задач діагностики, що лежить в основі її класифікації на експрес-діагностику, діагностику елементів системи і фундаментальну діагностику. При цьому задачі, що розв'язуються в рамках певного виду діагностики, являють собою ієрархічно взаємозалежний комплекс, де результат вирішення одних задач є вихідною інформацією для рішення інших задач;
- принцип регулярності діагностики характеризує необхідність оперативного і своєчасного аналізу фінансового стану підприємства, заснованого на моніторингу внутрішнього і

зовнішнього його середовища, необхідного для формування управлінських рішень, що дозволяють здійснювати цілеспрямований характер функціонування підприємства;

- принцип нових задач, що складається в необхідності пошуку нових методів, способів і математичного інструментарію діагностики. Джерелом виникнення цих задач є зміни середовища функціонування підприємства, виникнення нових парадигм його розвитку, заснованих на світових процесах інтеграції і глобалізації;
- принцип економічної доцільності полягає в тому, що витрати на проведення діагностики не повинні перевищувати вигоди від прийняття на її основі управлінських рішень.

На основі попередніх принципів пропонується впровадити принцип завершеності, який формується після розглядання попередніх принципів. Цей принцип полягає в тому, що на основі взаємодії перших трьох принципів виникає необхідність завершити цей взаємозв'язок (встановлення діагнозу, подальших дій, рішень, задач), але з урахуванням економічної доцільності. Схематично це показано на рис.2.

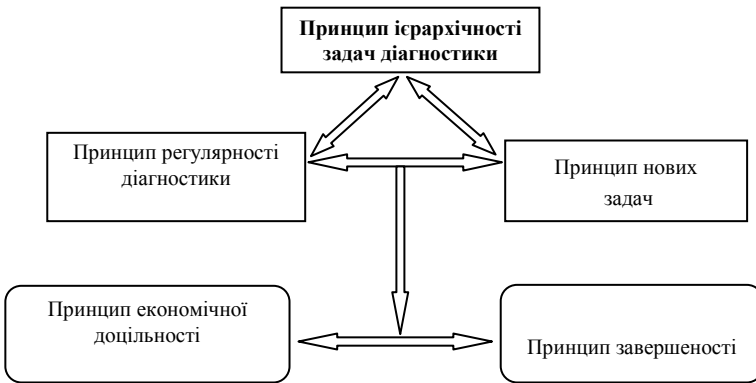


Рис.2 – Взаємозв'язок принципів діагностики

Наступним і останнім етапом дослідження буде визначення видів діагностики.

Так, Ю.С.Копчак у [2] вказує, що діагностика фінансового стану підприємства складається з двох основних етапів:

- 1) експрес-діагностика;
- 2) фундаментальна діагностика.

Експрес-діагностика встановлює наступні цілі:

1. За «слабкими сигналами», що надходять до підприємства, здійснюється попередня термінова кількісна і якісна оцінки циклу кругообігу капіталу на підприємстві як на визначений момент часу (статична), так і за визначений проміжок часу (динамічна).

2. Здійснюється оцінка напрямку зміни фінансової хвороби підприємства.

3. Остаточо узагальнюються результати оцінки фінансового стану й стійкості функціонування (фінансового «здоров'я») підприємства.

Автор також додає, що початком експрес-діагностики виступає моніторинг (до цього визначення ми ще звернемося) як початковий етап, на якому встановлюються симптоми.

На етапі фундаментальної діагностики досягаються наступні цілі:

1. Кількісно в статистиці і в динаміці оцінюється розмір порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві.

2. Виявляються причини порушення пропорцій у фазах циклу кругообігу капіталу на підприємстві, динаміка зміни їх впливу на перебіг фінансової «хвороби» підприємства.

На основі цього можна виділити види діагностики за етапом проведення:

- моніторинг;
- експрес-діагностика;
- фундаментальна діагностика.

На основі першої цілі експрес-діагностики можна виділити види діагностики за обхватом часу:

- статична діагностика;
- динамічна діагностика;
- змішана діагностика.

Діагностика може проводитися також на основі використання різних різних періодів, тому за періодом проведення можна виділити:

- діагностика минулого фінансового стану;
- діагностика поточного фінансового стану;
- діагностика майбутнього фінансового стану (прогнозування).

Повна діагностика фінансового стану має проводитися на підприємстві раз на рік, але її можуть проводити за вимогою зовнішніх або внутрішніх якихось факторів (наприклад, за вимогою банка), тому можна виділити за планом проведення:

- планову діагностику;
- непланову діагностику.

На основі аналізу користувачів фінансової звітності з метою

діагностики за суб'єктом проведення можна виділити:

- зовнішню діагностику;
- внутрішню діагностику.

За ступенем зацікавленості:

- з прямим фінансовими інтересом;
- з непрямим фінансовим інтересом;
- без фінансового інтересу.

Графічно види діагностики показано на рис.3.

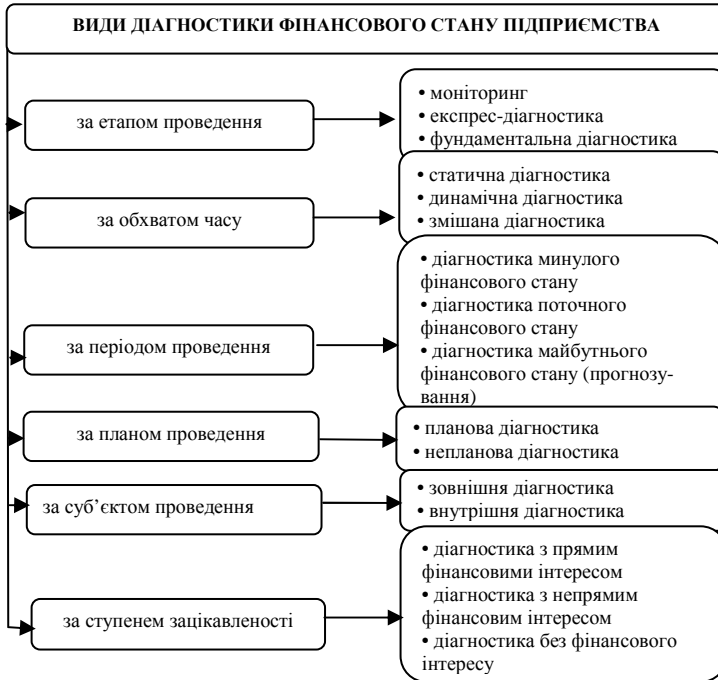


Рис.3 – Види діагностики фінансового стану підприємства

Діагностика фінансового стану підприємства покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, ліквідування та прогнозування проблем підприємств з метою забезпечення прийняття випереджуючих управлінських рішень, спрямованих на досягнення його стратегічних та тактичних цілей. Саме знання принципів, методів, функцій та видів діагностики (тобто знання теоретичних засад) дозволяє точно поставити діагноз та виявити причини будь-яких негативних або позитивних показників та тенденцій. Саме вміння діагностування фінансового ста-



ну дозволяє підприємству підтримувати стійкий його розвиток.

Подальшого розвитку заслуговує формування системи діагностики фінансового стану підприємства як практичної частини, яку необхідно впроваджувати на кожному підприємстві для систематизації та ефективності процесу діагностики.

1.Ветрова Н.М. Экономическая диагностика: проблемные аспекты // Экономика и управление. – 2004. – № 4-5. – С.6-8.

2.Копчак Ю.С. Проблеми діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства // Вісник СумДУ. – 2004. – № 9 (68). – С.23-34.

3.Назаренко Н.С. Економічне обґрунтування управлінських рішень в малому та середньому бізнесі засобом фінансової діагностики // ДонДУУ. – 2006. – №1 (35). – С.197-203.

4.Найденко О.Є. Методика діагностики стану внутрішнього середовища підприємства // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В.Даля. – 2005. – №2 (84). – С.162-170.

5.Приймак С.В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу: Автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.00.08. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 20 с.

6.Расвнева О.В., Степурина С.О. Моделювання фінансової діагностики стану підприємства // Економіка і регіон. – 2005. – №3 (6). – С.74-80.

7.Сметанюк О.А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління: Автореф. дис.... канд. екон. наук / 08.06.01. – Хмельницький: Хмельницьк. нац. ун-т, 2006. – 20 с.

*Отримано 14.11.2008*

УДК 330.13.336

В.П.РЕШЕТИЛО, д-р екон. наук

*Харківська національна академія міського господарства*

## **МАКРОЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ**

Досліджується кризовий фінансовий стан підприємств реального сектору економіки, обґрунтовується необхідність проведення політики макроекономічної стабілізації, направленої на покращення умов їх діяльності, запропоновані концептуальні принципи і напрями економічної політики, що повинні базуватись на інтеграції ринкової самоорганізації і системи державного регулювання.

Світова фінансова криза, що розпочалась у 2008 р., привернула увагу більшості аналітиків до проблем стану фінансової системи країни, і перш за все її банківського сектору. Але при цьому залишається поза уваги, що в основі всієї фінансової системи країни лежать перш за все фінанси підприємств реального сектору економіки, які є основою фінансової піраміди суспільства. Саме об'єктивний стан фінансів підприємств, який можна оцінити такими показниками, як динаміка виробництва й обороту, платоспроможність підприємств, ліквідність